

'VOORLEZEN AAN HUIS' IN EEN LERARENOPLEIDING

Luk Van Den Steen

1 Inleiding

Ontluikende geletterdheid biedt sinds het begin van de jaren '90 een nieuwe kijk op de taalontwikkeling van jonge kinderen. Bij ontluikende geletterdheid staat opnieuw het kind en de taalontwikkeling centraal, dit in tegenstelling tot vroegere benaderingen die de nadruk legden op voorbereidend lezen en schrijven of op taalcompensatieprogramma's.

In het onderzoek naar ontluikende geletterdheid bij jonge kinderen wordt duidelijk dat de sociale omgeving evenals de betekenis die kinderen aan de taal geven, de essentiële componenten vormen van de taalontwikkeling.

'Voorlezen' wordt een speerpunt in de bevindingen van het onderzoek, naast andere concrete uitgangspunten zoals: het tot stand komen van de taal in een spelcontext en in een functionele context. Meer en meer werd duidelijk dat de ouders, volwassenen een heel centrale rol spelen bij de taalontwikkeling van het kind.

'Voorlezen' is een gezellig moment thuis en in de klas, maar heeft ook een belangrijke maatschappelijke betekenis gekregen.

2 Concretisering en ervan vinden we o.a. in

- het Nederlands Raamplan (een door de overheid gesubsidieerd programma in het kader van het onderwijsvoorrangsbeleid 1991) waarbij men 500 uren voorlezen wilde realiseren bij de aanvang van het basisonderwijs
- het Nederlands leesbevorderingsproject 'Boekenpret' (1994), waarvoorlezen aan het kind centraal staat in een netwerk waarbij school, bibliotheek, en gezin betrokken werden
- het Vlaamse leesbevorderingsproject 'Boekenbende aan huis' te Brussel (1996), waarbij de bibliotheek samen met de school het voorlezen aan huis

invoerde in hoofdzaak bij allochtone gezinnen. Prijs 'Beste kinderboekenprogramma' 1996, NCJ. Dit gaf de aanzet tot het ontwikkelen van gelijkaardige voorleesprojecten in lerarenopleidingen in Vlaanderen.

- In de jaren '90 ontwikkelt het Steunpunt NT2 te Leuven tal van programma's en materialen voor de taalvaardigheid bij taalbedreigde kinderen. In het werkboek 'Taal-Verhaal' staat ook het voorlezen centraal.
- de Vlaamse Voorleescampagne (1999) waaraan onderwijsbibliotheken en tal van organisaties deelnemen om het voorlezen te promoten.

Wil men echt werk maken van de preventie van taalachterstand en taalbedreiging, dan wordt het duidelijk dat 'voorlezen thuis' daarin heel onontbeerlijk is. De cijfers over taalproblemen bij de start en op het einde van het 1° leerjaar liegen er niet om: 20% tot 25% van de kinderen heeft op het einde van het 1° leerjaar lees- en schrijfproblemen. Een duidelijk beeld van de startongelijkheid bij de kinderen tussen 5 à 6 jaar wordt hier duidelijk.

Willen we weten hoe het met het voorlezen thuis gesteld is? Recente gegevens wijzen ons de weg: aan 43% van de kinderen wordt meerdere keren per week thuis voorgelezen, aan 21% van de kinderen wordt slechts één maal per week voorgelezen, aan 36% van de kinderen wordt nooit voorgelezen!

Deze gegevens bieden een kort overzicht omtrent de achtergrond van het project dat op de Arteveldehogeschool en de lerarenopleidingaanleidinggaft tot "Voorlezen aan Huis" in het kader van: 'omgaan met verscheidenheid' (AMD-project). Het nieuwe en unieke van dit project is zeker de integratie ervan in de Opleiding Leraar Kleuteronderwijs. Tijdens het project zullen ongeveer 120 studenten van het tweede jaar instaan voor 650 voorleesmomenten thuis bij kinderen van 5 à 6 jaar oud uit de 3de kleuterklas of 1ste leerjaar.

3 Hoe het groeide...

Zo'n vier jaar terug groeide bij Kurt Van de Velde (kleuterleider en brugfiguur in Basisschool De Mozaïek) en Luk Van Den Steen (Lector Arteveldehogeschool) het idee voor een voorleesproject. We wilden niet over één nacht ijs gaan. Daarom hebben we in het academiejaar 2000 een pilootproject uitgewerkt. Een 10-tal studenten konden vrijwillig participeren. Het succes bij de studenten, de ouders,

de kinderen en de school was overduidelijk. We leerden in ieder geval dat de participatie van ouders cruciaal was in het project.

We hadden de fundamenten en bouwstenen voor het huidige voorleesproject klaar gelegd.

Het huidige voorleesproject 'Voorlezen aan Huis' geraakte in een stroomversnelling. Zowel uit onderzoek bij andere voorleesprojecten als uit onze eigen ervaring in het pilootproject werd duidelijk dat zo'n project maar impact heeft als het in een netwerk verweven zit. Ouders en kinderen moeten vanuit diverse hoeken aangesproken worden.

Contacten werden gezocht en snel gevonden om het voorleesproject te verruimen.

De 4 basisscholen verenigd in 'de School van de Hoop' waren meteen bereid in te stappen. Deze basisscholen zijn allen gelegen in dezelfde wijk: de 19de eeuwse gordel van Gent.

De Mozaïek	- Katholiek Onderwijs
De Buurt	- Onafhankelijke Methodeschool
Dr. Jean Herrel	- Stedelijk Onderwijs Gent
Sint Salvator Basisschool	- Katholiek Onderwijs

Het feit van netoverschrijdend te werken vonden we een verrijking.

Reeds bij het einde van het pilootproject werden er contacten gelegd met Steunpunt Gent Noord (voorheen: De Poort Beraber) want ook zij waren bezig met een voorleesproject.

Vanuit deze samenwerking groeide er een contact met RISO (Regionaal Instituut voor SamenlevingsOpbouw) en de Stuurgroep Onderwijs van deze wijk in Gent. Deze Stuurgroep is heel actief bezig met de vorming van ouders in relatie met de school. Ook hebben zij een belangrijke verantwoordelijkheid bij de uitbouw van de lokale kinderbibliotheek Baloe.

Een volledig netwerk rond 'het voorlezen aan huis' had zich ontwikkeld. Voorlezen en het kind staan centraal in een cirkel waarrond tal van participanten een netwerk vormen: de ouders – de basisscholen – de klasjuf – de brugfiguren van de school – de studenten en lectoren van de lerarenopleiding – het schoolopbouwwerk – de kinderbibliotheek.

Ook in de opleiding zelf werd 'het Voorlezen aan Huis' verder uitgebouwd. Na het succes van het pilootproject in 2000 maakten de lectoren werk van de integratie ervan in de opleiding.

Reeds in het 1ste jaar van de opleiding kunnen de studenten kennismaken met 'de thuiskleuter'. Dit is een project waarbij studenten een kleuter kunnen ontmoeten en volgen in het dagelijkse gezinsleven thuis. Studenten K2 (tweede jaar Opleiding Leraar Kleuteronderwijs) kunnen door het project 'Voorlezen aan Huis' hun competenties verder uitbreiden: het interactief voorlezen, de kennismaking met allochtone kinderen en hun gezin, de verkenning van een multiculturele school en het meewerken in een maatschappelijk project. In het 3de jaar kan de student deze zoektocht verder verdiepen in een zorgbrede aanpak bij het kiezen van hun eigen stagetraject of het uitwerken van een eindwerk.

De directie van de Arteveldehogeschool heeft het project 'Voorlezen aan Huis' steeds gewaardeerd en gesteund, zodanig zelfs dat er gezocht wordt naar uitbreiding van het project in de andere (leraren)opleidingen.

De integratie van het 'Voorlezen aan Huis' in de opleiding betekent ook dat de student K2 tijd en ruimte krijgt om eraan te werken, dat er begeleiding voorzien wordt en dat de evaluatie opgenomen wordt in het opleidingsonderdeel 'Agogische Vaardigheden'.

Zo wordt het 'Voorlezen aan Huis' een aanknopingspunt om te werken aan de brede sociaal-maatschappelijke basiscompetenties van de student in opleiding.

Het voorleesproject wordt nu een eigen verhaal om voor te lezen en te vertellen. Het project groeit nog steeds. Dit jaar hebben we de mogelijkheid om de relatie tussen klas, ouders en kind te versterken. Alle kinderen van de klas krijgen dit jaar een prentenboek als geschenk. Zeker een aanleiding om dit boek ook voor te lezen bij het kind en met de ouders erover te praten. Het kind zal hetzelfde prentenboek terugvinden in de boekenhoek van de klas. Ouders en leerkrachten zullen er samen over praten.

Voor volgend jaar worden al plannen gemaakt om het voorlezen door de ouders zelf te versterken door een aantal initiatieven. We zijn op zoek naar een boeiende manier voor 'opvoedingsondersteuning' in het gezin. Het verhaal van dit 'voorlezen aan huis' groeit.

4 Doelstellingen

We hebben vooraf een aantal verwachtingen en doelen vooropgesteld. Het zijn doelen voor de belangrijkste participanten aan het project 'Voorlezen aan Huis'. Deze doelstellingen worden ook meegedeeld aan alle participanten.

Doelen voor de studenten

- Aanvoelen en inzien dat de leef- en ervaringswereld van kinderen een dynamisch en gevarieerd gegeven is.
- Op een constructieve manier kunnen omgaan met onbekende aspecten van belevingswereld van gezinnen. Belemmeringen bij zichzelf met betrekking tot het positief benaderen van het anders-zijn vaststellen en verwoorden. Bereid zijn om hieraan te werken.
- Reflecteren over de relevantie van deze ervaringen voor de eigen onderwijspraktijk, in het bijzonder over de wijze van omgaan met de gedifferentieerde belevingswereld van kinderen.
- Kennis maken met schoolcultuur van scholen met een groot aantal kansarme kinderen en/of kinderen van migranten en vluchtelingen.
- Het 'interactiefvoorlezen' met een kind in een één-op-één-relatie verkennen.
- In dialoog treden met ouders over het belang van voorlezen en vertellen.
- De verbale interactie binnen het gezin bevorderen door het samen bezig zijn tijdens het voorlezen.
- Praktische tips kunnen formuleren voor een goede materiële leesomgeving: bijv. TV of radio uit zetten, in een hoekje van de kamer, gezellig maken, doorverwijzen naar de lokale kinderbibliotheek...
- Vanuit ervaringen meer inzicht krijgen in het taalverrijkend aspect van lezen en voorlezen en het belang ervan voor de taalontwikkeling (ontluikende geletterdheid, taalvaardigheid) van kinderen kunnen verwoorden.

Doelen voor de deelnemende scholen

- De leescultuur onder de schoolkinderen bevorderen
- De relatie tussen de school en de ouders intensifiëren
- Met de ondersteuning van de hogeschool, de studenten en de medewerkende organisaties, concreet vorm geven aan taalvaardigheidsonderwijs.

Doelen voor de deelnemende gezinnen

- Dankzij ondersteuning beter zicht krijgen op de wenselijkheid van een leescultuur thuis
- Kennismaken met leuke boeken en verhalen
- Inspiratie opdoen over hoe je met jonge kinderen kunt genieten van voorlezen

Om deze doelen te bereiken hebben we tal van voorzieningen uitgewerkt. In de basisscholen worden de klasleraren vooraf goed voorbereid op het project en de integratie ervan in hun klaspraktijk. In de scholen worden de brugfiguren aangesproken om de concrete organisatie van het project uit te werken. Zij onderhouden de concrete contacten met de gezinnen, de klasleraren en de studenten.

De studenten worden begeleid op verschillende manieren. Er is vooraf een geleide interculturele wandeling in die wijk van Gent waar het project plaatsvindt. De studenten maken kennis met de school, de klasleraren en de brugfiguren. Met introductiedagen en vormingsmomenten (de contacturen) worden de studenten voorbereid op het project. Ook in de loop van het project worden de studenten tijdens reflectiemomenten begeleid door de brugfiguren en lectoren. Verder kunnen de studenten steeds beroep doen op drie schriftelijke documenten die de leidraad vormen voor hun project (zie ook bronnen).

- *Projectbundel 'Voorlezen aan Huis'*: algemene achtergrond bij het project.
- *Voorlees-werk-boek*: concreet 'stap na stap' werkboek bij het voorlezen aan huis met concrete tips en ruimte tot reflectie voor de student.
- *Reader 'Voorlezen aan Huis'*: achtergrondartikels en actuele berichten omtrent 'voorlezen', ontluikende geletterdheid enz.

5 Evaluatie bij de studenten

Zo'n project breng heel wat teweeg bij alle participanten. We zullen even stilstaan bij de ervaringen van de studenten. In de loop van de voorbije jaren hebben we reeds heel wat evaluatie-ervaringen bij de studenten verzameld. We omschrijven hier enkel opvallende ervaringen.

Kennismaken met de sociale realiteit in de stad, in de wijk: veiligheid en onveiligheid

Voor de meeste studenten is dit een nieuwe ervaring. Vaak is het de eerste keer dat ze kennismaken met dit deel van de stad. Ze zijn verwonderd over het 'gewone' leven in deze wijk(en) en op straat. Meestal hebben ze er een heel

vertekend beeld van. Het is voor de studenten een belangrijke verkenning. Ze ontdekken ook nieuwe kansen om later te gaan shoppen of op restaurant te gaan. Bij de start van het project verwoorden sommige studenten ook hun 'gevoel van onveiligheid'. Het is heel belangrijk dat ze dit kunnen uitspreken en dat er begrip getoond wordt omtrent deze problematiek. Door begeleide gesprekken met de lectoren, de brugfiguren en met elkaar worden de angstgevoelens bespreekbaar en hanteerbaar. Voor studenten die erg onzeker blijven, worden tijdens de project opvangmogelijkheden voorzien.

Ongedwongen contact met allochtone gezinnen

Het project maakt het mogelijk dat studenten in contact komen met allochtone gezinnen: ouders en kinderen. Door het feit dat het project voor de ouders en voor de studenten in een geheel van schoolopbouwwerk vervat ligt, is er zeker geen sprake van 'even binnen komen kijken in een gezin'. De studenten hebben een duidelijk taak en de ouders hebben concrete verwachtingen.

In de relatie tussen student en gezin ontstaat er een 'machtsevenwicht'. Voor beide partijen is het een kennismaking met een ongekenne situatie. Beide partijen zijn in het begin even onwennig ten aanzien van elkaar. Dit machtsevenwicht is een sterk punt in het hele project. Beiden kunnen iets leren van elkaar. Niemand is 'beter'. We staan elk voor een uitdaging: ouders en studenten samen.

Concrete diversiteit

De studenten maken kennis met de diversiteit in gezinssituaties. Dit is iets wat reeds bij de aanvang van de opleiding aangeboden wordt. Maar de concrete ervaring is de sterkste motor om diversiteit te beleven en te erkennen. De studenten ontwikkelen sociale vaardigheden die nodig zijn in de diverse contacten met de gezinnen. Ze ervaren dat kinderen hun eigen familiale achtergrond hebben.

De studenten ervaren dat diversiteit een rijkdom en een aanknopingspunt voor ontwikkeling kan zijn. Diversiteit hoeft niet steeds 'problematisch' te zijn.

Taalontwikkeling

Voor de studenten is het voorleesproject een manier om uitgangspunten van de taalontwikkeling bij kinderen concreet te toetsen. Ontluikende geletterdheid, taalvaardigheid, interactief voorlezen in een 'individuele' setting in een thuissituatie levert ontzettend rijke leerkansen op. De studenten merken ook dat de taalontwikkeling bij sommige kinderen soms moeizamer verloopt. Maar de individuele context maakt ook dat de student aanknopingspunten ervaart om aan te sluiten bij de ontwikkeling van het kind.

Participant in een netwerk

De studenten hebben tijdens het project de ervaring dat ze mee participeren in een groot sociaal netwerk. Ze hebben gespreksmomenten onderling met elkaar en lectoren. Ze hebben contacten met gezinnen: ouders en kinderen. Ze kunnen steunen op de werking van de klasleerkrachten en de brugfiguren die ook permanente aanspreekpunten zijn. Ze zien dat de school samenwerkt met andere organisatie zoals de lokale kinderbibliotheek Baloe, het buurtcentrum, het RISO (Regionaal Instituut voor Samenlevingsopbouw), oudergroepen en initiatieven voor opvoedingsondersteuning, enz... Voor studenten van het 2de jaar is dit een hele nieuwe ervaring. Ze maken mee dat opvoeding in het gezin en onderwijs op school een concreet sociaal netwerk vormen, waarbij iedereen een eigen taak heeft. Daaraan meewerken opent een nieuwe dimensie in hun kijk op opvoeding en onderwijs.

6 Uitbreiding van het project

Het succes van dit opzet heeft aanleiding gegeven tot verdere uitbreiding van het aanbod op diverse terreinen.

We merken dat in de Artevelde hogeschool naast de opleiding Leraar kleuteronderwijs ook andere opleidingen interesse beginnen tonen. Studenten uit andere richtingen worden erdoor aangesproken: opleiding Leraar Lager Onderwijs, opleiding Sociaal Werk, opleiding Gezondheidszorg. Buiten de eigen hogeschool zijn er nieuwe contacten ontstaan met de Hogeschool Gent.

Maar ook andere basisscholen tonen belangstelling voor het project. Hierdoor zijn we materialen gaan ontwikkelen waardoor basisscholen zelfstandig een eigen 'voorleesproject' kunnen uitwerken met 'vrijwillige voorlezers' in samenwerking met andere organisaties zoals een bibliotheek, een buurthuis, e.d.m. Want dit vinden we een van de verworvenheden van het hele project: 'voorlezen aan huis' doe je niet alleen, je doet het samen (met andere organisaties) in een samenwerkingsverband.

Het is ook belangrijk dat tegelijkertijd in een voorleesproject ook de ouders aangesproken worden. 'Voorlezen aan huis' doet leerbehoeften ontstaan bij de ouders. Het is dan ook nodig dat er initiatieven in verband met 'opvoedingsondersteuning' ontwikkeld worden.

Dit verhaal is niet af.

We ontdekken voortdurend nieuwe maatschappelijke uitdagingen: voor onszelf als lerarenopleiding van de hogeschool en voor de studenten in opleiding, in samenwerking met diverse organisaties.

Krantenartikels

- Knuffelen met taal.* Krantenartikel in: De Standaard, 2 november 2002.
- Gretig leesgedrag kan sociale achterstelling compenseren.* Krantenartikel in: De Morgen, 17 november 2002.
- Hogeschool Artevelde leest voor.* Krantenartikel in: Het Volk, 1 februari 2001.
- Studenten lezen voor aan huis.* Krantenartikel in: De Morgen, 2 februari 2001.
- Toekomstige kleuterleidsters moeten leren voorlezen.* Krantenartikel in: De Gentenaar, 1 februari 2001.
- Sluizeken-Muide opent kleuterbibliotheek.* Krantenartikel Het Volk, januari 2000.

Bibliografie

- Boekenbende Aan Huis (voorleesproject Brussel):* <http://boekenbende-aan-huis.vgc.be>
Caroline Boudry & Michel Vandebroek, *Spiegeltje, spiegeltje. Een werkboek voor de kinderopvang over indentiteit en respect.* VBJK, Universiteit Gent, SWP, Amsterdam, 2001.
- Bus A. en M.H.van IJzendoorn, *De invloed van gehechtheid bij tweejarigen op leesinteresse in de kleuterperiode.* In: Pedagogische Studietoelagen 1986 (nr.63), pg.275-285.
- Bus A. & M.H.van IJzendoorn, *Voorlezende moeders en beginnend leesonderwijs.* In: Didaktief, maart 1990, pg.4-6.
- Bus A., *Ontluikende geletterdheid. Het begrip, het onderzoek, het belang voor de praktijk.* In: Leesgoed, 1991, nr.1, pg 3-5.
- Bus A., *Geletterde peuters en kleuters.* Uitg. Boom, Meppel, 1995, 139 blz.
- Marleen Colpin e.a., *Leesrijk school- en klasklimaat. Een schat aan le(s)ideeën voor het basisonderwijs.* Uitg. Garant en NT2, Leuven 2002, 286 blz.
- Marita de Sterck, *Lees je mee?* Uitg. Lannoo, Tielt, 1998, 254 blz.
- K. Jaspaert, Luk Van den Steen e.a., *Taal-Verhaal. Prentenboeken, verhalen en drama in de kleuterschool.* Uitg. Plantijn, Antwerpen, 1995, 320blz.
- Griet Ramaut, *Hoe anders lezen migranten?* In: Leesgoed 98, pag.166-168.
- Griet Ramaut, *Migranten aan het woord. Over leesgewoonten en bibliotheekgebruik.* In: Klapper 94-1, pag. 24-27.

- Stichting Lezen, *Boekenpret (Informatiebundel)*. 1997, 35 blz.
- Stichting Lezen, *Fantasia (Informatiebundel)*. 1997, 27 blz.
- Ria swinnen, Mick Serneels, *De voorlezer belt vijf keer. Boekenbende-aan-huis in Schaarbeek*. In: Klapper 96-4, pag. 15-18.
- van den Berg I. & Smidstra A., *Lezen op school. Een cursus voor ouders in basiseducatie*. Uitg. NBLC, Den Haag, 1992, 32blz.
- Luk Van Den Steen, *Ontluikende geletterdheid*. In: *Kleuters & Ik* 16^ojrg nr.3, 18-21.
- Luk Van den Steen, *Boeken maken voor en door kinderen*. In: EGO-Echo, 1997(jrg.16, nr.4, Extra: 4blz)
- Luk Van den Steen, *Dit zijn letters maar ik weet niet welke*. In: *Kleuters & IK*, 1998(jrg.1,nr1), pg.21-24
- Luk Van den Steen, *Voorleesproject Voorlezen aan Huis. Projectbundel*. Arteveldehogeschool, 2001, 21 blz.
- Luk VandenSteen, *Voorleesproject VoorlezenaanHuis. Reader*. Arteveldehogeschool, 2001, 25 blz.
- W. van der Pennen, *Voor het lezen. Lezen met baby en peuter*. Uitg.NBLC, Den Haag, 1992, 36blz.
- Prof. Dr. Hemla van Lierop-Debrauwer, *Waarom voorlezen? Referaat op studiedag 'voorlezen' van 28 november '98*. In: Klapper 98-4, pag. 6-11.
- W. van Peer, *Lees meer fruit. Studies over kinderen en literatuur*. Uitg. Bohn Stafleu & Van Loghum, Houten, 1991.
- Anita Wuestenberg (red.), *Prentenboeken en coöperatief leren. Kansen voor intercultureel, taalvaardigheids- en literatuuronderwijs*. Uitg. Kluwer, Diegem, 2001. (reeks: Praktijkgids voor de basisschool), 157 blz.

Voor verder informatie over het voorleesproject 'Voorlezen aan Huis' kan je terecht bij:

An Cardinael: anne.cardinael@arteveldehs.be

Luk Van Den Steen: luc.vandensteen@arteveldehs.be